

JANKO LEBAN:

NA SVETI VEČER.

Povest.

Najmanjša in zadnja hišica v veliki vasi na Gorenjskem je bila lastnina pridnega delavca Jošta. Po svojem očetu je bil podedoval hišico s poleg ležečim srednjevelikim vrtom. Prebival je v tej hišici z ženo, s šesterimi otroki in s staro materjo. Otroci so bili še majhni. Najstarejši hčerki je bilo komaj dvanajst let, najmlajši bratec pa je imel komaj eno leto.

Doslej so Joštovi za silo še izhajali. Oče je bil priden in varčen, a žena Špela mu je pomagala, da je kaj zaslužila, kjer in kakor je mogla. Hodila je prat in pospravljat k učiteljevim v šolo in h grajskim v grad, ki je sameval na holmcu blizu vasi. Šivala je tudi za kmečke ljudi, gojila je spomladi piške in race, da jih je kesneje prodajala ter si tako prislužila kak novец. Ko je mlada gospodinja hodila z doma po opravkih, je pa stara mati Polona doma varovala otroke in pitala najmlajše. Tako se je godilo doslej, dokler bolezen ni prišla v hišo.

Stara mati je pa ležala zdaj že pol leta slabotna in bolna v postelji. In to ravno je bilo hudó. Marsikak groš je šel za zdravila ali za poboljšek stari ženi. Včasih se je pa zgodilo, da je mati Špela morala ostati doma. Starejši otroci so pač hodili v šolo, Micika in Jožica sta bili pa še premajhni, da bi doma mogli kaj prida pomagati.

Bilo je decembra meseca, dan pred božičem. Mati Špela je morala od doma na delo. Od ranega jutra se je mudila že pri grajskih, kjer je bilo dela polne roke. Tu so pekli, snažili in se pripravljali na gostijo, zakaj že popoldne so imeli priti grajščakovi otroci iz mesta domov, pa tudi drugih gostov so pričakovali.

Oče Jošt je ta dan z navadnim delom prekinil že opoldne, zakaj moral je poskrbeti, da dobi kaj kuriva, da bo imela družinica vsaj za praznike doma gorko sobico. Zato je takoj popoldne vzel v roko ročne sani ter se z osemletnim sinčkom Stankom napotil v bližnji gozd. Tam je hotel nabrati nekaj suhljadi, ki jo je ostri veter zlomil z dreves, pa tudi nekaj drv je mislil naložiti. Želel je, da to izvrši še prej, preden zapade debelejši sneg.

»Micika,« zakliče stara mati s postelje, ko je oče Jošt odšel s sinčkom, »položi malega Tinčka sem na mojo posteljo, Zorko in Breda pa sedita sem k postelji! Povem vam kaj o malem Jezuščku, ki bo obdaroval danes zvečer dobre otroke. V tem pa Jožica pometi sobo! Ti, Micika, pa obriši mizo in stole! Ko pride mama domov, bo gotovo

trudna in naj se odpočije. Tudi zakuri, Micika, na ognjišču in pristavi k ognju lonec za kavo. Očeta in Stanka bo gotovo zeblo, ko se vrneti. Skodelica gorke kave ju bo pogrela.«

»Mati,« vpraša mala Breda, »ali mi Jezušček prinese punčko?«

»Tega ne vem. No, počakajmo! Sicer pa naj otrok vzame za dobro vse, kar dobi. Toda čujta, povem vama o Jezuščku in o vljudnih otrocih.«

V tem, ko je stara mati učila in zabavala mlajša otroka, sta se pa starejši deklici urno spravili na delo. Mala soba je bila kmalu snažno pometena, miza in stoli pobrisani, tako da je bilo v sobi zelo lepo in vabljivo.

»Oče in mati se bosta gotovo veselila,« reče zadovoljno Micika, pa vrže nekoliko kave in velik kos cikoriije v vrelo vodo, pokrije lonec ter ga povleče nekoliko od ognja. »Stara mati, ali naj vam zdaj prinesem skodelico mleka?« vpraša potem. — »Ne, ne, otrok moj, hvala lepa, gorko mi je v postelji. Da bi bila le oče in Stanko skoro doma! Meni se zdi, da bo hudo snežilo.«

»Tukaj sem že!« se tedaj zaslišijo očetove besede, vrata se odpro in na pragu se pokaže oče Jošt, podoben sneženemu možu. »Bil je že skrajni čas, če smo hoteli imeti kaj drv. V dveh urah, če bo tako snežilo, pa zamete sneg vse tako, da ne bo poznati ne poti ne steze. Deklici, pridita, da spravimo drva v vežo! Lepa in trdna so, a Stanku so roke od mraza premrle.«

Delo je bilo kmalu končano. Oče je prinesel s sabo tudi par jelkovih vej, pa ju postavil k oknu, da je bilo v sobi nekako prav praznično.

V tem se je zmračilo. Mala svetilnica je gorela na mizi. Oče je dovršil delo ter stopil v sobo. Sezul si je mokre čevlje ter sedel k peči, da se dodobra osuši.

»Lejte, lejte, deklici,« izpregovori, ozrši se po sobi, »kako lepo sta ocedili vse! To sta pa res pridne! Mati bo vesela, ko pride domov. Ničesar drugega ne manjka, kakor samo še drevesca, da nataknemo sveče nanje. Sicer je pa bolje, da si za denar, ki bi ga dali za sveče, kupimo kruha. Ali ne, mati?«

»Prav praviš,« odgovori bolnica. »Človek mora biti zadovoljen, če ima kruh in zdravje. Jaz sem bila, hvala Bogu, tudi dolgo zdrava, a zdaj ne smem biti nejevoljna, če vsled starosti boleham. No, pa saj dolgo ne bo: kmalu me bo Bog odpoklical, in ti, Jošt, boš imel eno skrb manj.«

»Ne govorite tako!« приметne dobri Jošt. »Saj veste, mati, kako vas imamo vsi radi. Meni je le žal, da vam ne morem preskrbeti boljše postrežbe.«

Zdajci se vrata nagloma odpro.

»Dober večer, otroci!« zakliče prijazen glas.

»Mama, mama!« klikne mlado in staro. Mlada mati pa si potegne zasneženo ruto z glave in si jo otrese. Potem vse otroke ljubeznivo pobožka.

»Požurila sem se z delom pa prosila grajsko gospo, da se smem vrniti domov malo prej, da še tu vse pospravim. Zdaj pa vidim, da ste to že sami vse naredili. O, ko bi mogla jaz, ljubi otroci, poskrbeti in pripraviti za vas vse tako, kakor imajo grajski! Ah, pa zavidala jim ne bom, saj so dobri ljudje. Poglejte tu, stara mati, pogledajte, otroci, kaj so vam vse dali!« Ob teh besedah odpre mati košaro, ki jo je prinesla s sabo. Polovica košare je bila napolnjena z rdečimi jabolki. Vrh tega pa je ležal velik kos kolača, polnega rozin. Ko so ga otroci zagledali, so se jim kar zaiskrile oči.

»Stara mati, to nam je poslal ljubi Jezušček, ker smo bili lepo poslušni,« izpregovori mali Zorko ves srečen.

»Gotovo, Zorko moj dragi,« odgovori mati Špela. »In še nekaj! Grajska gospa mi je dala tudi velik lonec mleka, pa zavitek pšenične moke in še nekaj zabele. To bo dobro, kaj ne, otroci? Za svoje delo sem vrhu tega dobila še cel goldinar. Pojdi, Stanko, z goldinarjem v štacuno in prinesi nam svežega kruha! Potem bomo pa imeli za večerjo kavo, ki jo je Micika, kakor vidim, že skuhala.«

Stanko odhiti in se kmalu vesel vrne s hlebcom lepo pečenega in prijetno dišečega kruha.

»No, oče, zdaj smo pa lahko zadovoljni,« povzame mati Špela. »Drv in kruha imamo za praznike, vrhu tega pa še precej krompirja v kleti, zdravih in mladih jedcev pa tudi. Kaj pa hočeva še več? Bog nam bo že pomagal naprej. Seveda tega nimamo, kar imajo bogati ljudje, a zadovoljnost je več vredna kakor vse. Pridite, otroci, in sedimo k večerji!«

»Ne še!« se oglasi stara mati na postelji. »Najprej molimo, potem se pa vsi vstopite okoli moje postelje. Ti, Jošt, pa prinesi molitvenik in prej preberi iz njega božični evangelij.«

Tako se je zgodilo. Pobožno je poslušala vsa rodbina, kako so oznanili angeli pastircem na paši rojstvo Zveličarjevo. V tem pa, ko je oče bral sklepne besede: »Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje«, se je pa zaslišalo na durih rahlo trkanje.

»Kdo pa prihaja še tako pozno k nam?« deje potihoma oče Jošt. »Saj me vendar na sveti dan ne bodo kam pošiljali? Toda v božjem imenu: Naprej!« dostavi na glas.

Vrata se odpro, in ob svitu ognja, ki je prasketal v peči, ugledajo Joštovi mladeniča, ki se ga otroci zelo prestrašijo, meneč, da je poredni hlapec Jurij. Lasje in brada so mu bili beli od snega, obličje pa blede, in vse je kazalo, da je mladi mož zelo utrujen.

»Za Boga svetega, usmilit se me,« pravi, »in sprejmite me, ubogega popotnika, pod streho.« Glas je prišlecu drhtel od mraza. »V takem vremenu ne morem dalje!« vzdihne.

»Oh, ljubi moj,« odgovori oče Jošt, v zadregi se praskaje po glavi, »zgrešili ste pot. Gostilna je na drugem koncu vasi. Tukaj pri nas je le revščina doma.«

»Pa je tudi krščanska ljubezen,« mu seže stara mati v besedo. »Najprej dovoli, Jošt, da tujec sede k peči, potem ga pa izprašuj dalje.«

Tujec sede h gorki peči ter jame pripovedovati, da je potujoč rokodelec, iz dobre rodbine. Dolgo časa je bil bolan v mestu in brez dela. Začasno tudi ne more dela sprejeti, ker je še zelo slaboten. Mislil je pa, da bo še danes prispel domov. A moči so ga zapustile v slabem vremenu. Da ni došel do te vasi, bil bi zmrznil na deželni cesti. V gostilno pa ne more iti, ker nima niti vinarja v žepu. V najhujši stiski je iskal pomoči v prvi veliki in lepi kmečki hiši, pa so ga spodili zelo nemilo.

»Da, da,« pripomni oče Jošt, »bogati kmet Mihčev Tone pač še ne ve, kaj je pomanjkanje, in kakó hudo dé glad! In ne pomisli ne, da je nocoj sveti večer! Gotovo ste ga druga leta obhajali bolj veselo?«

»O, bolj, bolj!« vzdihne mladenič. »Imeli smo vsako leto odičeno božično drevo! Moj oče je mizar kakor jaz. Le bolezen me je spravila v tako revščino.«

»No, pa ostanite v božjem imenu nocoj pri nas. Moja mati in žena bi gotovo ne dopustili, da bi vas pustil v takem vremenu dalje, Čeprav smo le ubogi, pa kristjani smo! Seveda se boste morali zadovoljiti z ležiščem na klopi ob peči. V peč pa vržemo še nekaj polen, da vas ne bo zeblo.«

»Medve pa dava ubožcu vzglavnik,« pripomnita Micika in Jožica.

Dečki pa brž popotniku pomagajo, da sezuje premočene čevlje, potem mu prinesejo par suhih lesenih škrapet. Na povabilo staršev popotnik zdaj solznih oči sede k rodbini za mizo. Na nji se že kadi lonec s kavo. Deklice prinesó skodelice in lončke, in vesela mati Špela vsakemu naliže njegov delež. Potem razreže kolač na enake dele in jih razdeli med srečne prejemnike. Naposled dobi še vsak kos kruha, in večerja se skonča med veselím čebljanjem. Vsi so imeli h kavi obilo mleka, pa so bili prav zadovoljni. Da tudi stare matere niso pozabili, umeje se samo po sebi.

Ko so se vsi nasitili, so odmolili in pospravili posode z mize. Mati Špela jih je hotela še pomiti, brž ko najmanjši otroci pospé. Oče in popotnik sta pa uprav hotela leči na klop, ko se materi Špeli zazdi, da je v veži ropot.

»Gotovo se je mačka zarila med suhljad,« meni Stanko.

»Ne, ne, jaz slišim šepetanje,« zatrdi mati. Oče naglo odpre vrata — in kaj zagledajo?

Jasna svetloba se ulije vsem naproti in se razširi po vsi sobi. Vsi ostrmé, in začudenje se jim sveti na obrazih.

»Jezušček gre, Jezušček je že tu!« zakriče otroci napol veselo, napol v strahu. In imeli so prav. Le, da so tu dobri ljudje nadomestovali Jezuška.

 Grajske hčere Lenčika, Anica in Julika so že davno ljubile pošteno in pridno Joštovo družino. Z dovoljenjem svojih staršev so sklenile, da nesó vsem božične darove. Po Jožici, ki so jo učile v ročnih delih, so zvedele, da bi si pri Joštovih tudi radi napravili božično drevce, če bi le imeli s čim.

Že več tednov sèm so torej deklice hranile denar, da bi oskrbele Joštovim božično veselje. In vse se jim je posrečilo. Kupile so lično drevce, nataknille nanje jabolke, orehov in drugih slaščic. Tudi so pridile nanje dokaj lepih svečk. Ko je bilo vse to gotovo, so neopažene prinesle v mraku vse to k Joštovim. Vzele so s sabo tudi škatljico vžigalic ter v veži pri Joštovih prižgale lučce na drevescu. Ravno so prižgale zadnjo svečko, ko so se vrata Joštove sobe odprla . . .

Malo trenutkov potem je pa božično drevce že žarelo na mizi pri Joštovih. Toliko svetlobe dobri ljudje pač še niso nikoli videli v sobi. Gospica Lenčika pa je zapela:

»Sveta noč, blažena noč . . .«

Vsi navzoči so ganjeni povzdignili roke ter peli znano lepo pesem do konca.

Veselje Joštovih otrok pa je prikipelo do vrhunca, ko je prinesla Lenčika iz veže veliko košaro in jela deliti otrokom različne darove.

Micika in Jožica sta dobili gorki jopici in še nov lep predpasnik povrhu. Stanko je dobil knjigo s podobami, polno lepih povestic, Zorko pa bič in trobento, mali Francek pa cvili-moža — hlastno je stegnil po njem ročice — Breda pa lepo punčiko, ki jo je takoj poljubila. Vrh tega je pa dobil vsak otrok še gorke rokavice in zavitek bonbončkov. A ne dovolj tega! Lenčika je vzela iz svoje košare še hlebec kruha, kos gnjati in vrečico fižola ter vse to dala Joštovim. Anica je pa pristopila k stari materi ter ji izročila steklenico sladkega vina, češ: »To boste imeli, da se pokrepčate . . .«

Popotni rokodelčič, ki je dozdej občudujoč molčé vse to gledal, se ni mogel več premagovati. Globoko ganjen je kliknil:

»Dobri ljudje, vidite, to je blagoslov božji! Povračilo za vašo milosrčnost je to! Jezušček je videl v vašo dobra srca in vas zato nagradil!«

Šele zdaj so grajske sestrice opazile tujca. Kmalu so izvedele, kdo je, kako je prišel sèm in kam da gre.

»To boste imeli pa jutri ob tem vremenu težavno pot,« je izpregovorila Lenčika. »Pa veste kaj! Slučajno pelje naš hlapec jutri v trg. Oglasite se torej pri nas. Lahko prisedete. Z gorko odejo vas že preskrbimo.«

»In jaz,« приметne Julika, »vam postrežem s skodelico dobre kave, da vas ne bo zeblo.«

Ana pa smejoč se pristavi: »Če obetata moji sestri to in ono, jaz tudi ne bom zaostala. Dam vam par novih nogavic in čevlje, ki jih naš oče več ne nosi. Mislim, da vam bo oboje prav.«

To rekši sestrice odidejo. Oj, kako so jim bili vsi Joštovi hvaležni! Popotni mladenič pa je povzdignil roke. Izpregovoriti pa ni mogel besede, tako je bil ganjen v dno srca. V spomin pa mu je prišel rek, ki se ga je bil naučil nekoč pri verskem pouku v mestu: »Klič me v potrebi, in jaz te bom rešil, in ti me boš slavil!...«

J. E. Bogomil:

Zdrav-bolan.

Že v otroških letih je kazal Kodrov Nace, da ne bo kaj prida iz njega. Mama so mu večkrat rekli, da bo še sodni dan zamudil. To je Naceta vsakrat malo űjezilo, lenuh pa je ostal, kakršen je bil, kljub vsem oponašanjem in opominom.

Prišla so potem šolska leta. Nace jih ni bil vesel. Ta šola, ta pokora! Ko bi bil vsaj katerikrat bolan, da bi lahko doma ostal! Ali pa, ko bi gospod učitelj vsaj za en mesec zbolel — to bi bil Nace vesel! Ali pa, da bi se šola podrla! Kako srčno si je želel izpočiti Nace počitka!

Zgodilo se je pa, da je dobila Kodrova Minka pri botri v dar lepega kanarčka. Jej, kanarčka! V dar ga je dobila, ker je bila pridna doma in v šoli. To je bilo veselja in žuborenja pri Kodrovih tisti dan! Vsi otroci so hoteli gledati samo ljubkega ptička. Ali — udarila je ura, in Nace je moral v šolo. Oh, to je šlo težko! Odhajal je, pa spet prihajal in se oziral nazaj. Pa jezilo ga je tudi. Oh, da mu ravno danes nič ni! Če bi vsaj malo kašljal! Koj bi ostal doma. Pa še kašljati ne more tako, da bi bilo bolezní podobno. Ali pa, da bi ga vsaj noga malo bolela! Ali pa kakšen zob! Ali pa — če že še drugo ne — vsaj malo trebuh...

Nace še zmiraj odhaja v šolo. A srce ga vleče nazaj, in v glavi mu vstajajo misli, kako bi se za ta dan odtegnil gospodu učitelju in kaj natvezil mami, da bi lahko doma ostal pri ljubem kanarčku. Zakaj bi ga pa samo Minka smela gledati, kanarčka? Kaj pa je to, če hodi v ponavljavno šolo? Saj bo Nace tudi hodil, ko mu bo gospod učitelj enkrat verjel, da nekaj zna. Pa Tončka sme gledati kanarčka, pa vsi drugi ga smejo, samo Nace ne! Ali je to po pravici?

Ob takih upornih mislih koracá Nace počasi v šolo.